

Barn och ungdomars **FISKEVANOR**

Barn och ungdomars fiskevanor

Denna rapport är skriven av Joel Norlin, Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund (Sportfiskarna) inom ramen för projektet Storstadsnära fiske, finansierat av Fiskeriverket. Rapportens syfte är att kartlägga barn och ungdomars fiskevanor, hinder och möjligheter till fiske samt regionala skillnader i barns fiske.

Tack för värdefulla synpunkter, tips och råd och hjälp till: Anton Paulrud, Bengt Olsson, Håkan Carlstrand, Inger Dahlgren, Lotta Norlin, Patrik Rönnbäck och Stig Thörnqvist. Ett särskilt tack till alla lärare som hjälpt till med genomförandet av studien.

© 2008 Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund | **RAPPORT 2 2008**
Framtagen i samarbete med Fiskeriverket. Publicerad i oktober 2008.

INNEHÅLL

Sammanfattning	4
Introduktion.....	5
Metodik	6
Resultat.....	9
Fiskeintresse.....	9
Regionala variationer i barns fiskeintresse.....	11
Fiskeutövande	12
Regionala variationer i barns fiskeutövande	14
Förutsättningar och hinder för fiske.....	15
Fiskemetoder och arter.....	17
Fisk som mat	18
Barns kunskap om natur och miljöfrågor.....	19
Jämförelser med 1994 års studie av barns fiske	21
Diskussion.....	22
Referenser	27
Bilagor	28

SAMMANFATTNING

I denna studie kartläggs barn och ungdomars fiskevanor genom ett frågeformulär som besvarats av 743 elever i årskurs 4 till 9 från 43 skolklasser över hela landet. Kunskapen om barn och ungdomars fiskevanor är bristfällig och begränsas till en studie från 1994.

Studien visar att fiskeintresset är stort bland svenska barn och ungdomar. Killar är mer intresserade och fiskar mer än tjejer. Störst är skillnaden bland dem som är mycket intresserade, nästan fyra gånger fler killar än tjejer är mycket intresserade av fiske.

Sju av tio eller 460 000 barn och ungdomar mellan 10 och 15 år fiskade under 2007. Av dessa fiskade 109 000 individer mer än 10 gånger. Totalt fiskade svenska barn och ungdomar mellan 10 och 15 år mer än 4 miljoner dagar 2007.

Fiskeintresset är starkast i Norrland och minst i storstäderna. Enligt studien har barn i storstäderna också sämre förutsättningar för fiske, exempelvis har färre fiskevatten nära hemmet. De barn som har goda förutsättningar för fiske, såsom fiskevatten nära hemmet och sommarstuga, fiskar mer. Många barn skulle vilja fiska mer än vad de gör idag.

Förmågan att känna igen ett antal fiskarter är bristfällig hos barnen med undantag för de som fiskar ofta. De barn som fiskar verkar ha större kunskap i ett antal frågor om natur och miljö än de som inte fiskar alls.

Det är svårt att jämföra resultaten mellan studien av barns fiske 1994 och denna studie men fler tjejer tycks fiska ofta idag. De barn och ungdomar som uppger sig vara mycket intresserade av fiske har blivit färre och andelen barn som fiskar någon gång per år är i stort sett oförändrad.

Fiske är en fritidssysselsättning med stora positiva värden för samhället, exempelvis genom ökat välmående, ekonomisk utveckling och insikt i miljöfrågor. Fiske på fritiden bedrivs till stor del oorganiserat och med litet stöd från samhället. Fiskevatten nära hemmet är viktiga för både barn och vuxnas fiske och när allt fler bor i städer kan det finnas behov av ökade satsningar från samhället för att erbjuda medborgarna god tillgång till fiskemöjligheter.

INTRODUKTION

I denna studie analyserar vi fiskeintresset hos barn och ungdomar genom ett frågeformulär i ett antal skolor under november 2007 till januari 2008. Studien har genomförts inom ramen för projektet Storstadsnära fiske. Ett projekt som sedan 2007 drivs av Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund med finansiering från Fiskeriverket. Projektet syftar till att öka kunskapen om vilka åtgärder som kan nyttjas för att förbättra fiskemöjligheterna och öka befolkningens tillgång till fiske i storstadsregioner. Inom projektet genomförs även riktade insatser mot prioriterade grupper såsom barn och ungdomar, nya svenskar och funktionshindrade. I projektet ses ökade kunskaper om de fiskande som en viktig del av arbetet.

Intresset för fiske på fritiden är stort i Sverige. Runt en miljon svenskar i åldrarna 16-74 år fiskar varje år, 400 000 av dem mer än 10 dagar årligen (Fiskeriverket, 2008). Fiskeriverket och SCB genomför återkommande studier av fiskevanor bland befolkningen i åldrarna 16-74 år. Den vuxna befolkningens stora intresse för fiske, i synnerhet sportfiske, är därmed väl dokumenterat. Däremot begränsas kartläggningen av barn och ungdomars fiske i stort sett till en studie genomförd under år 1994 av Fiskeriverket och Göteborgs Universitet (Norling, 1995). Studien visade att fiskeintresset var mycket stort bland respondenterna i åldern 9-16 år. 79 % var intresserade av fiske, varav 31 % mycket intresserade. 82 % fiskade åtminstone någon gång per år, varav 28 % mycket ofta.

En utbredd uppfattning i samhället tycks vara att färre unga ägnar sig åt utomhusaktiviteter. Vi diskuterar i denna studie om barn och ungdomars fiskevanor och förutsättningar för fiske har förändrats sedan 1994. Fiskar fler eller färre? Har könsskillnaderna inom fisket minskat på samma sätt som bland vuxna fiskande (Fiskeriverket, 2008)?

På motsvarande sätt diskuterar vi hur barnen upplever sina möjligheter att fiska. Upplever barn att de har tillgång till fiskevatten nära hemmet? Är intresset för fiske större bland barn som har nära till fiskevatten?

Vi studerar även regionala skillnader i barns fiske med särskild fokus på storstadsområden. Varierar fiskeintresset och skiljer sig förutsättningarna i olika delar av landet? Finns regionala skillnader i hur fiskeintresset har uppstått?

Naturbaserade aktiviteter som exempelvis sportfiske anses skapa förståelse och kunskap kring naturen som leder till vilja att bevara den. Detta har betonats i svensk miljöpolitik och i miljömålsarbetet. Betydelsen av kunskap, delaktighet och människans roll i ekosystemet pekas också ut i Ekosystemansatsen i FN:s Konvention om biologisk mångfald. I miljöbalkens portalparagraf uttrycks betydelsen av en hållbar utveckling och att den bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

I denna studie har vi i frågeformuläret inkluderat ett antal frågor som rör miljöfrågor generellt och i synnerhet vattenmiljöfrågor. Är kunskaperna om miljö och natur goda hos svenska barn och ungdomar och har barn som fiskar bättre kunskap om miljö och natur?

METODIK

I studien har 743 elever i årskurs 4-9 svarat på ett frågeformulär (bilaga 1). Frågeformuläret består av tre delar. Den första delen tar upp barnens fiskeintresse och fiskeutövande samt andra fritidsintressen och i vilken utsträckning barnen äter fisk. En andra del belyser barnens kunskap om natur och i ett antal aktuella miljöfrågor med fokus på vattenmiljöfrågor. Den sista delen innehåller frågor om möjligheter och hinder till fiske samt frågor om med vilka metoder och efter vilka arter barn fiskar.

Frågeformulären skickades med start i november 2007 ut i klassuppsättningar till 60 skolor slumpvis fördelade över hela landet. Frågeformulären utarbetades för att i största mån möjliggöra jämförelser med tidigare studie och en pilotversion testades i tre klasser varefter vissa revideringar genomfördes. För att öka svarsfrekvensen premierades de lärare som hjälpte till att genomföra studien med biobiljett. Upp till tre påminnelser sändes ut och några av skolorna påmindes även via telefon. Totalt svarade 41 (68 %) av skolklasserna.

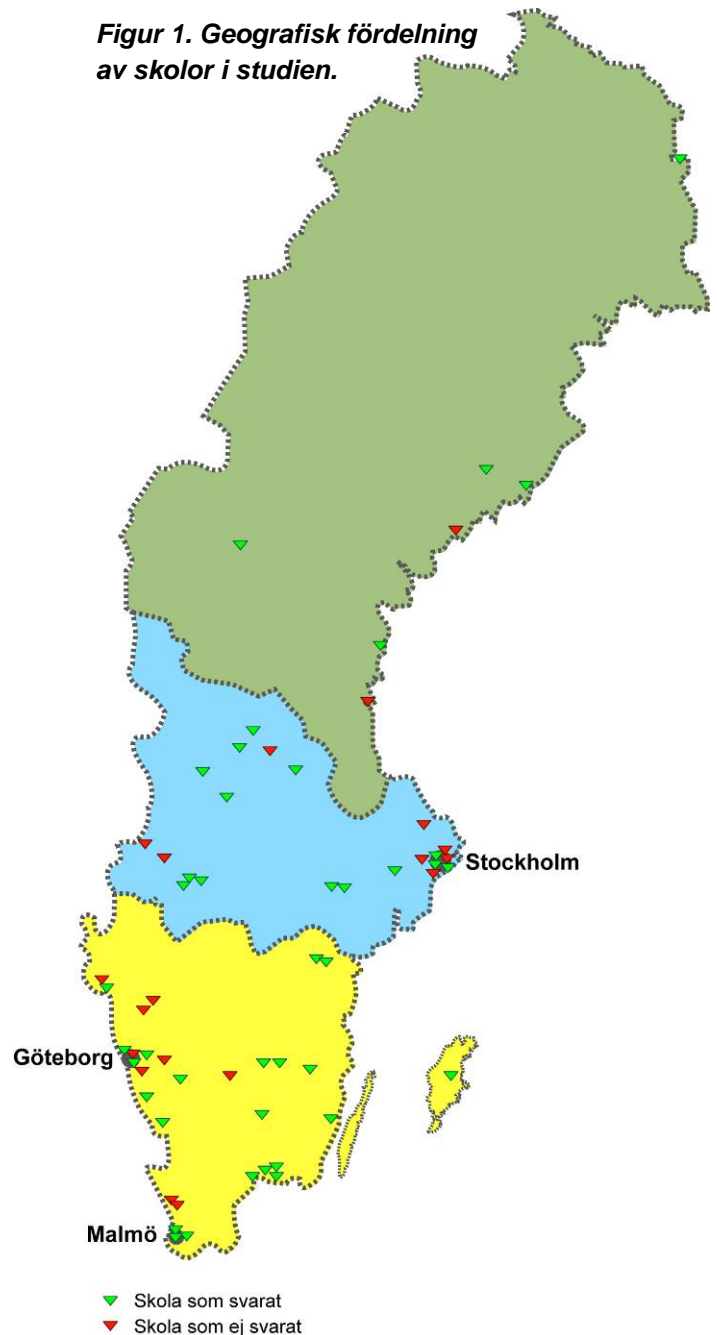
Skolklasserna valdes genom slumpmässigt urval från Skolverkets register på www.skolverket.se och omfattar både kommunala skolor och friskolor. Slumpningen skedde genom att varje skola gavs ett löpnummer varefter nummer slumpades fram. Därefter slumpades vilken årskurs på skolan som skulle svara på frågorna. Urvalet av årskurser styrdes för att få en någorlunda jämn fördelning mellan årsklasserna. Antalet elever per klass och antalet klasser per skola är i regel större i städer än glesbygd. Det innebär att en mindre skola/klass i glesbygd har lika stor chans att bli vald som en större skola men också att en deltagande klass i en stad i regel ger fler bevarade formulär än i en glesbygdsskola.

Populationen består av ungdomar mellan 10 och 15 år i Sverige. Åldern på respondenterna har genomgående antagits vara 10 år för årskurs 4, 11 år för årskurs 5 osv.

De svarande har delats in i två åldersgrupper, 10-12 år (elever i årskurs 4-6) samt 13-15 år (årskurs 7-9). Av de svarande är 46 % tjejer och 54 % killar. Könsfördelningen i populationen är 49 % tjejer och 51 % killar.

Svaren har delats in i de fyra regionerna Götaland (exklusive kommunerna Malmö och Göteborg), Svealand (exklusive Stockholms stad) och Norrland samt storstäder (kommunerna Stockholm, Malmö samt Göteborg). Denna smala definition av storstad har valts för att få en grupp med relativt likvärdiga förutsättningar för fiske. I kranskommunerna varierar förutsättningarna för fiske stort.

Figur 1. Geografisk fördelning av skolor i studien.

Skolklasserna har antagits vara representativa för populationen i regionerna. Att skolklasser inte svarat beror sannolikt på bristande engagemang eller tid hos den enskilda läraren alternativt att frågeformulären hamnat hos fel person på skolan snarare än ovilja att svara från eleverna. I de fall elever i en svarande klass inte velat delta har klassläraren noterat detta på en återrapporteringsblankett och dessa är mycket få.

Tabell 1. Population, urval och antal svar i regionerna

	Population 10-15 år	Urval	Besvarade formulär	Andel av populationen
Götaland	276 802	25 skolklasser	316	0,11 %
Svealand	215 876	19 skolklasser	216	0,10 %
Norrland	82 233	7 skolklasser	68	0,08 %
Storstäder	92 779	9 skolklasser	143	0,15 %
Riket	667 690	60 skolklasser	743	0,11 %

Tabell 2. Antal svar i de olika grupperna

	Götaland	Svealand	Norrland	Storstad	Totalt
åk 4-6	155	153	43	50	401
åk 7-9	161	63	25	93	342
Totalt	316	216	68	143	743

Variationer i antal svarande i respektive åldersgrupp, kön och årskullarnas varierande storlek har kompenserats i beräkningen av fiskeintresse, utövandegrad och antal fiskedagar. Först har antalet utövare/fiskeintresserade i respektive grupp (ålder och kön) beräknats utifrån svarsfrekvenserna varefter grupperna adderats. Summan har delats med totalt antal barn i de aktuella åldersgrupperna. Beräkningarna har skett enligt nedanstående exempel:

$$\text{Tot fiskeintresse} = \frac{(\text{intresse tjejer 10-12 år} * \text{pop. tjejer 10-12 år}) + (\text{intresse killar 10-12 år} * \text{pop. killar 10-12 år}) + (\text{intresse tjejer 13-15 år} * \text{pop. tjejer 13-15 år}) + (\text{intresse killar 13-15 år} * \text{pop. killar 13-15 år})}{\text{antal barn i åldern 10-15 år}}$$

Få svar i vissa av regionerna, i synnerhet Norrland, gör att antalet svar i åldersgrupperna inom regionerna är få. Vid beräkningarna av fiskeintresset i de olika regionerna har därför hänsyn ej tagits till eventuell könsvariation. De regionala siffrorna bör i första hand ses som en indikation på hur intresset varierar i olika delar av landet.

Antalet svar har ej heller tillåtits att i de redovisade siffrorna för riket ta hänsyn till variation i svarens andel av populationen i olika delar av landet. Svaren för övriga frågor (dvs ej fiskeintresse, utövandegrad och antal fiskedagar) redovisas oviktade.

Fiskeutövandet angavs i intervaller (exempelvis 1-5 dagar senaste året). Antalet fiskedagar har beräknats genom att multiplicera frekvensen för ett intervall i en åldersgrupp med antalet barn i åldersgruppen. Summan har därefter multiplicerats med klassmitt-värdet för intervallet. För det övre intervallet (> 20 ggr) har värdet 30 dagar antagits. Därefter har antalet fiskedagar i samtliga intervall och åldersgrupper summerats.

Befolkningsdata har hämtats från SCB:s statistikdatabas på www.scb.se och avser förhållandena 2007-12-31.

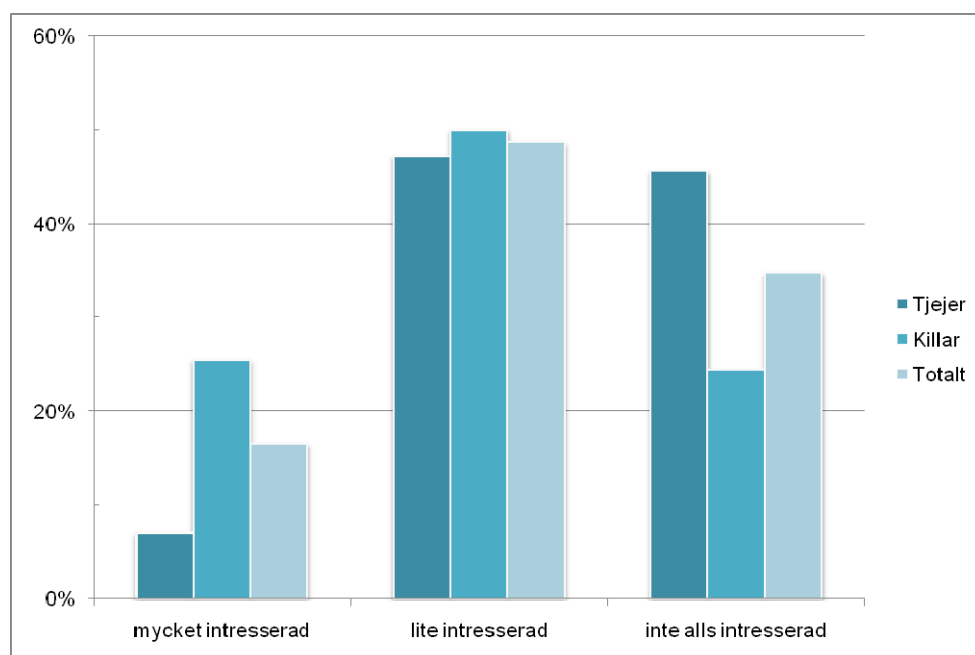
RESULTAT

Fiskeintresse

Studien visar att intresset för fiske är stort bland svenska barn och ungdomar (fig. 2). I åldern 10-15 år är i genomsnitt 65 % intresserade av fiske.

Av killarna är 76 % intresserade jämfört med 54 % av tjejerna. Störst är skillnaden bland dem som är mycket intresserade, 26 % av killarna är mycket intresserade av fiske men endast 7 % av tjejerna. Runt 50 % av både killarna och tjejerna är lite intresserade av fiske.

Figur 2. Grad av intresse för fiske fördelat på kön.

Många barn och ungdomar vill fiska mer än de gör idag, 56 % uppger att de skulle vilja fiska mer (tabell 3). Allra starkast är önskan att få fiska mer bland de som fiskar mest. Hela 94 % av de som fiskar mer än 10 gånger per år vill fiska ännu mer. I gruppen som fiskar 1-10 gånger per år vill 61 % fiska mer. Av de som inte fiskar alls skulle 23 % vilja göra det.

Tabell 3. Vilja att fiska mer uppdelat på grupper.

		Vill du fiska mer?	
		Ja	Nej
Hur ofta fiskar du?	1-10 ggr senaste året	61 %	39 %
	> 10 ggr	94 %	6 %
	Fiskar ej	23 %	77 %
Totalt		56 %	44 %

I frågeformulären ombads barnen att kryssa för andra fritidsaktiviteter de ägnar sig åt. Svaren ger naturligtvis endast en yttlig bild. Inte oväntat svarar många barn att de ägnar sig åt tv-spel, datorer och internet samt bedriver någon idrott (tabell 4). Förvånansvärt få svarar att man ägnar sig åt friluftsliv. Förmodligen är detta något av en definitionsfråga där man inte ser alla former av vistelse i naturen som friluftsliv, något som visats även bland vuxna (Fredman et al, 2008;c).

De barn som fiskar mer än 10 gånger per år är mindre intresserade av TV-spel, datorer och internet än genomsnittet, 59 % mot 72 %. Av dem som inte fiskar alls var 77 % intresserade av TV-spel, datorer och internet.

De regionala skillnaderna är små, färre barn i Norrland verkar dock ägna tid framför datorn och i storstäderna verkar fler barn vara intresserade av politik och samhälle.

Tabell 4. Svar på frågan vilka andra fritidsaktiviteter ägnar du dig åt? Indelat i regioner.

	Götaland*	Svealand**	Norrland	Storstad***	Riket
TV-spel, datorer, Internet	75%	70%	56%	76%	72%
Idrott	69%	76%	66%	64%	70%
Friluftsliv	22%	15%	25%	14%	19%
Sällskapsdjur	45%	40%	41%	30%	39%
Kultur	17%	19%	21%	17%	17%
Politik och samhälle	1%	2%	2%	6%	2%

* Exklusive kommunerna Malmö och Göteborg

** Exklusive Stockholms stad

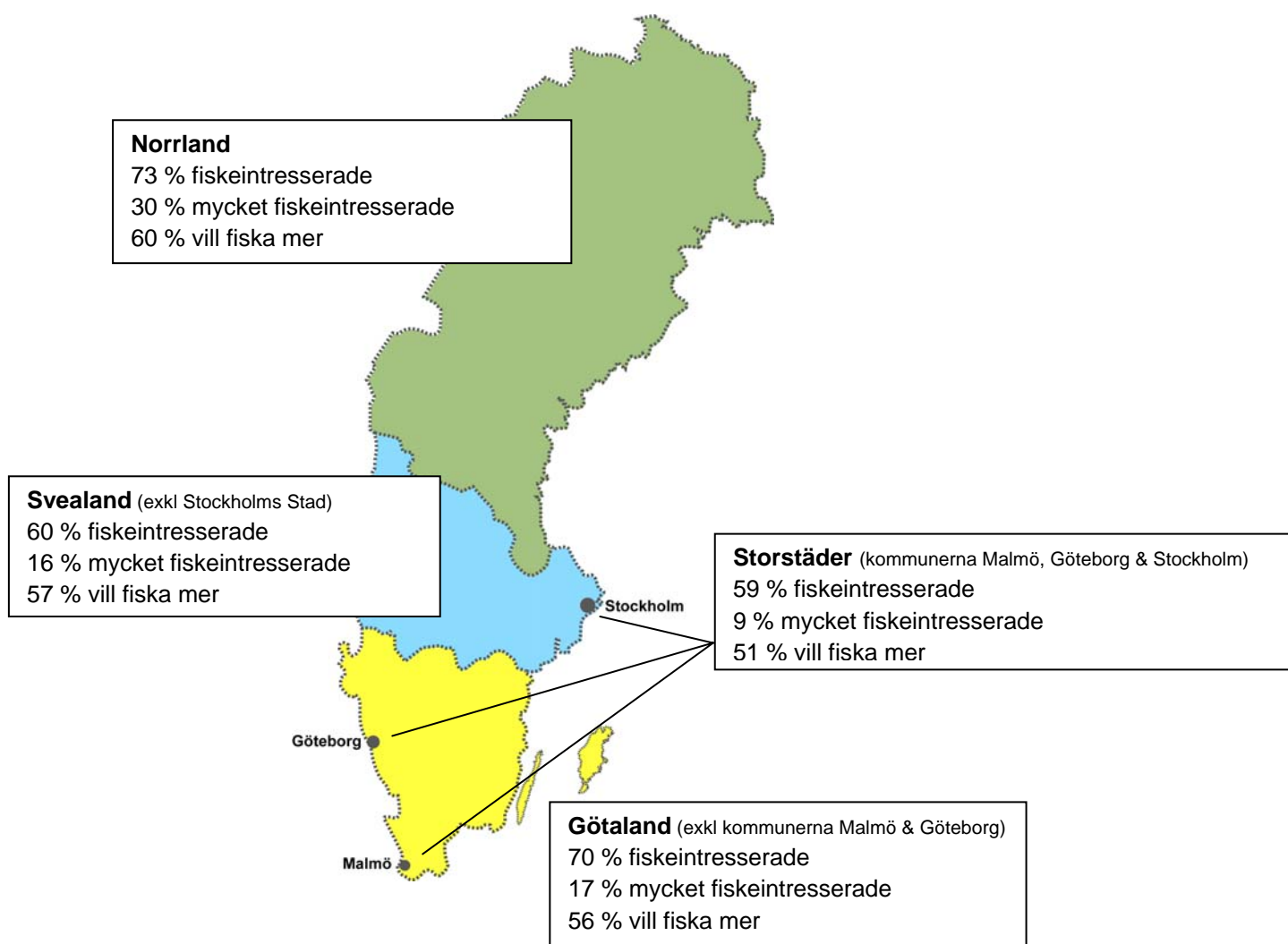
*** Kommunerna Stockholm, Malmö och Göteborg

Regionala variationer i barns fiskeintresse

Störst är fiskeintresset i Norrland medan intresset är minst i storstadskommunerna Malmö, Göteborg och Stockholm (fig. 3). Av barnen i storstäderna är 9 % mycket intresserade av fiske mot 17 % i riket som helhet. Däremot vill i stort sett lika stor andel av barnen i storstäderna som i riket som helhet fiska mer. Bland de som inte fiskar alls vill till och med något fler av barnen i storstäderna fiska mer (32 % mot 23 % för riket som helhet).

Viktigt att notera är dock att antalet svarande i regionerna, i synnerhet i Norrland, är få och siffrorna bör i första hand ses som indikationer på hur fiskeintresset varierar i landet. Det finns många områden av storstadskaraktär utanför det som vi, i vår relativt snäva definition (kommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö), definierat som storstad. Skulle även dessa täckas in skulle förmodligen skillnaderna mellan storstad och övriga regioner öka ytterligare.

Figur 3. Regionala variationer i barns fiskeintresse

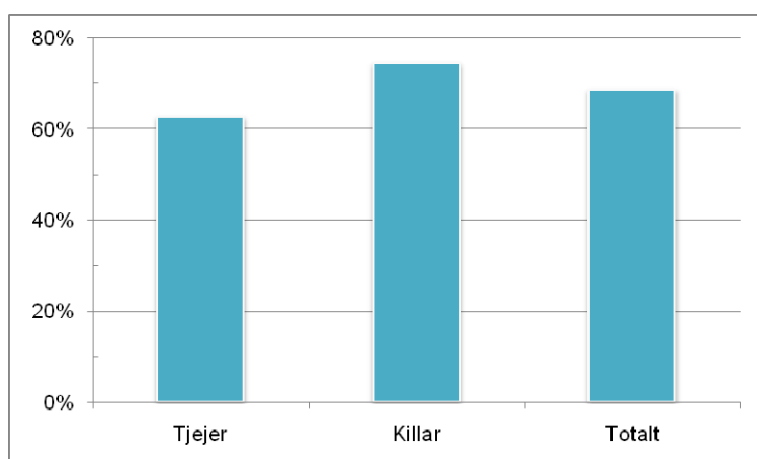
Fiskeutövande

Studien visar att många svenska barn och ungdomar fiskar (fig. 4). Av de svenska barnen och ungdomarna mellan 10 och 15 år har 69 % fiskat det senaste året. Det ger ca 460 000 utövare, varav ca 109 000 fiskat mer än 10 gånger (fig. 5).

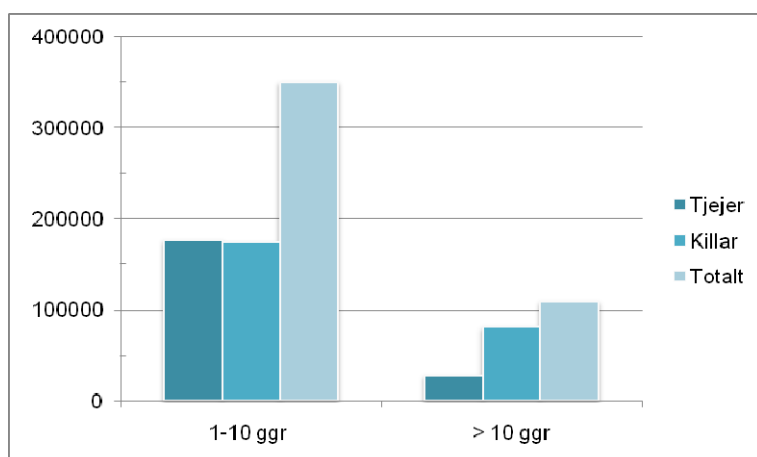
Tjejer fiskar mindre än killar (tabell 5). Av killarna har 75 % fiskat det senaste året och av tjejerna 63 %. Störst är skillnaden bland de som fiskar ofta, 24 % av killarna men bara 9 % av tjejerna fiskade mer än 10 gånger senaste året.

Fiskeutövandet avtar med åldern (tabell 5). Av killarna i årskurs 4-6 har 85 % fiskat senaste året, i årskurs 7-9 har siffran sjunkit till 66 %. Motsvarande siffror för tjejer är 68 % respektive 58 %. Andelen barn som återfinns i gruppen som fiskar ofta reduceras mest när barnen blir äldre. För killar minskar andelen som fiskat mer än 10 gånger senaste året från 30 % till 19 % mellan årskurs 4-6 och 7-9. För tjejer är minskningen från 12 % till 6 %.

Figur 4. Andel svenska barn och ungdomar i årskurs 4-9 som fiskat senaste året.

Figur 5. Antal utövare i tusental fördelat på antal fisketillfällen senaste året och kön.

Tabell 5. Antal fisketillfällen senaste året uppdelat på grupper.

		Fisketillfällen senaste året			
		<i>minst 1 ggr</i>	<i>1-10 ggr</i>	<i>> 10 ggr</i>	<i>Ej fiskat</i>
Tjejer	åk 4-6	68%	57%	12%	32%
	åk 7-9	58%	52%	6%	42%
	Totalt	63%	54%	9%	37%
Killar	åk 4-6	85%	55%	30%	15%
	åk 7-9	66%	47%	19%	34%
	Totalt	75%	51%	24%	25%
Totalt		69%	53%	16%	31%

De 460 000 barn och ungdomar som fiskade minst en dag senaste året har uppskattningsvis tillsammans fiskat 4,3 miljoner dagar (tabell 6). Av dessa dagar står tjejerna för 1,4 miljoner dagar och killarna för 2,9 miljoner fiskedagar.

De ca 109 000 barn som fiskat mer än 10 gånger står tillsammans för ca 2,6 miljoner av fiskedagarna. Av dessa fiskedagar står tjejerna för 0,6 miljoner dagar och killarna för 2 miljoner dagar.

Tabell 6. Fiskedagar per utövare och år och skattat antal miljoner fiskedagar i gruppen.

<i>Antal fiskedagar/individ</i>	<i>Totalt</i>	<i>Tjejer</i>	<i>Killar</i>
1-10 fiskedagar/år	1,7	0,8	0,9
> 10 fiskedagar/år	2,6	0,6	2,0
Totalt	4,3	1,4	2,9

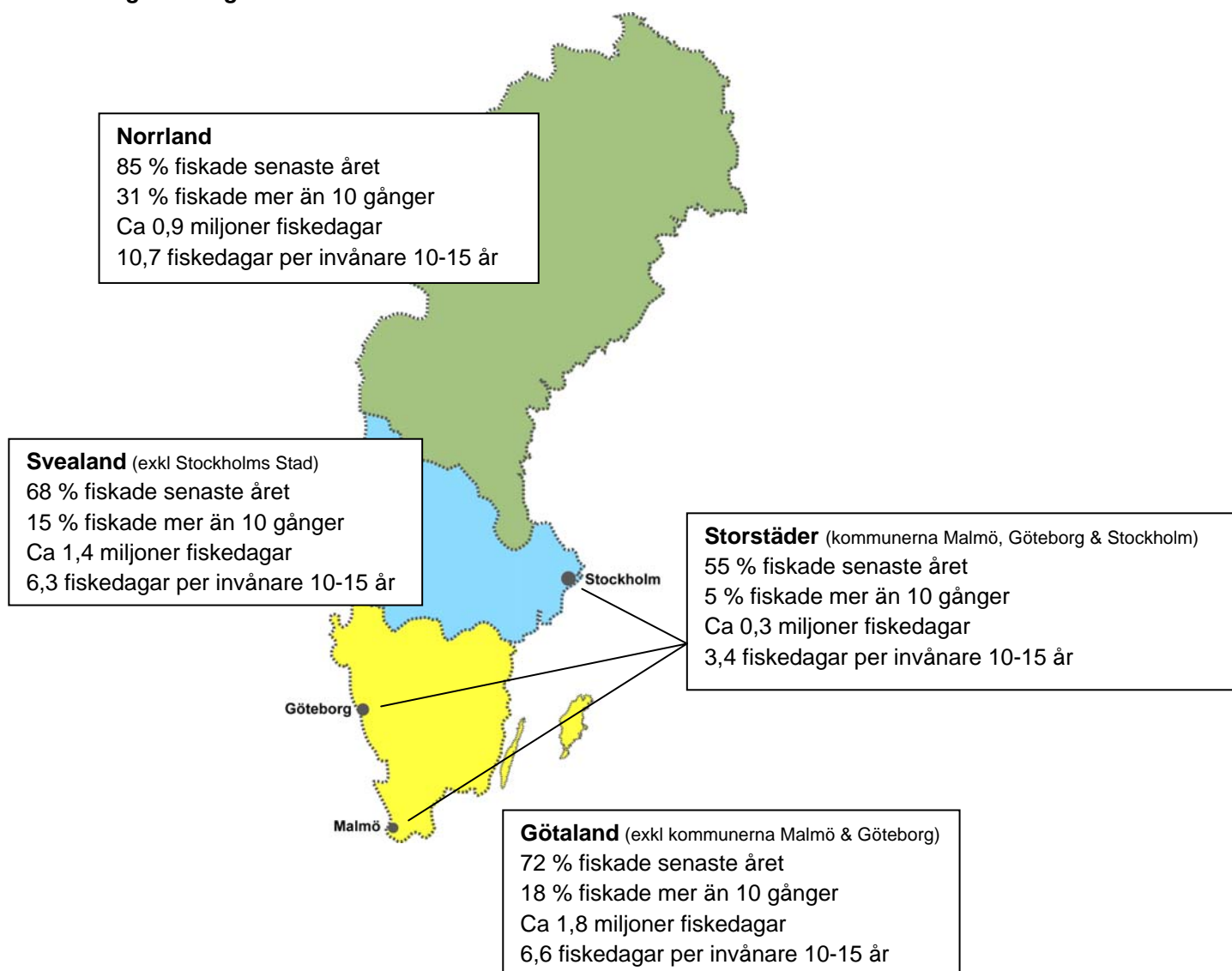
Regionala variationer i barns fiskeutövande

Allra mest fiskar de Norrländska barnen medan barnen i storstadskommunerna (kommunerna Malmö, Göteborg och Stockholm) fiskar minst (fig. 6). I storstäderna är framförallt de barn som fiskar ofta färre än i övriga landet.

Antalet fiskedagar per barn varierar stort, från 3,4 dagar per invånare mellan 10 och 15 år i storstäderna till 10,7 fiskedagar i Norrland.

Viktigt att notera är dock att antalet svarande i regionerna, i synnerhet i Norrland, är få och siffrorna bör i första hand ses som indikationer på hur fiskeutövandet varierar i landet. Det finns många områden av storstadskaraktär utanför det som vi, i vår relativt snäva definition (kommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö), definierat som storstad. Skulle även dessa täckas in skulle förmodligen skillnaderna mellan storstad och övriga regioner öka ytterligare.

Figur 6. Regionala variationer i barns fiskeutövande

Förutsättningar och hinder för fiske

I studien uppger 59 % av barnen och ungdomarna att de kan fiska i närheten av där de bor och 76 % har tillgång till båt att fiska från (tabell 7). 62 % har tillgång till en sommarstuga där de kan fiska och endast 5 % är medlem i en fiskeklubb.

Bäst fiskemöjligheter har barnen i Norrland (tabell 8). I Norrland kan 77 % av barnen fiska nära hemmet. Sämst är fiskemöjligheterna i storstäderna där 47 % av barnen kan fiska nära hemmet. Även de andra förutsättningar som mättes i studien (tillgång till båt och sommarstuga) följer samma mönster, det vill säga sämre förutsättningar i storstäderna. I storstäderna har fler uppgett att det inte vet om de kan fiska nära hemmet.

Drygt hälften av barnen som inte kan fiska nära bostaden vill fiska mer, ungefär samma siffra som bland de som kan fiska nära hemmet. Av barnen som inte fiskar alls och inte kan fiska nära bostaden skulle fler vilja fiska än av dem som inte fiskar och kan fiska nära bostaden (tabell 9).

Tabell 7. Barns förutsättningar för fiske.

Kan du fiska i närheten av där ni bor?	59%
Har familjen eller någon ni känner sommarstuga där du kan fiska?	62%
Har ni i familjen eller någon ni känner båt du kan fiska från?	76%
Är du med i någon fiskeklubb?	5%

Tabell 8. Regionala skillnader i svar på frågan "Kan du fiska i närheten av där ni bor?"

Götaland*	60%
Svealand**	61%
Norrland	77%
Storstad***	47%

* Exklusive kommunerna Malmö och Göteborg

** Exklusive Stockholms stad

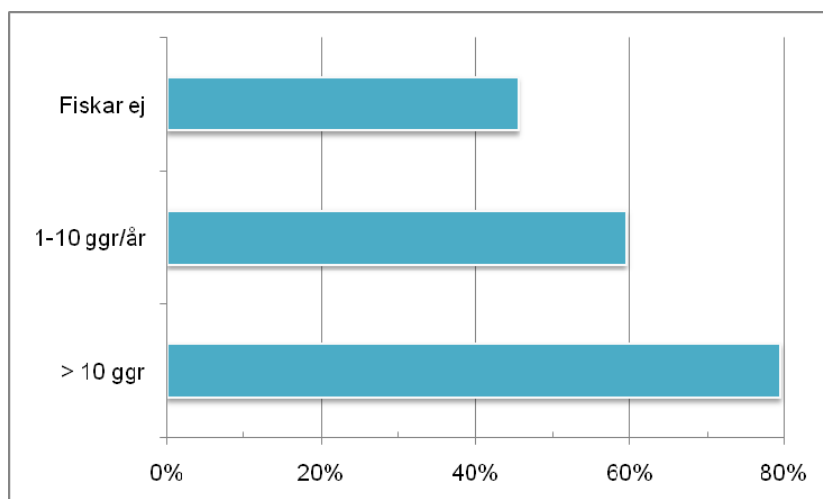
*** Kommunerna Stockholm, Malmö och Göteborg

Tabell 9. Andel av de som ej fiskar som skulle vilja fiska.

Grupp	Andel som vill fiska
Kan ej fiska nära hemmet	31 %
Kan fiska nära hemmet	21 %
Vet ej om jag kan fiska nära hemmet	4 %

De som har goda förutsättningar att fiska i form av tillgång på närfiskevatten, sommarstuga och båt fiskar också mer än de som saknar dessa förutsättningar (fig. 7). Vad detta egentligen innebär och vad som är de verkande orsakerna kan naturligtvis diskuteras, men ett samband mellan förutsättningar och fiskeutövande tycks finnas. Av dem som ej fiskar är det fler (13 % av de svarande) som inte vet om de kan fiska nära bostaden jämfört med de som fiskar ibland eller ofta (2-3 %).

Figur 7. Andel av barnen i grupper av fiskeutövande som har möjlighet att fiska nära hemmet.

De allra flesta börjar sin fiskebana nära hemmet eller i sommarstugan (tabell 10). Bland de som fiskat mer än 10 gånger senaste året har 46 % börjat att fiska nära hemmet jämfört med 35 % av de som fiskar mer sällan. Bland de som fiskat 1-10 gånger senaste året började 17 % fiska på semesterresa jämfört med 8 % av de mer högaktiva fiskeutövarna.

Fiskevatten nära hemmet och vid sommarstuga är den vanligaste starten på fiskekarriären i alla regioner utom storstäderna där bara 20 % började fiska nära hemmet (tabell 11). I storstäderna är istället semesterresan (29 %) viktig tillsammans med tillgång till sommarstuga (43 %).

Totalt har 68 % av de svarande minst en familjemedlem över 16 år som fiskat det senaste året. Barn med fiskande familjemedlemmar fiskar mer. Bland de som fiskat minst en gång senaste året har 84 % minst en vuxen i familjen som fiskat och bland de som fiskat mer än 10 gånger är siffran 95 %.

Tabell 10. Fiskeutövande och svar på frågan "var började du fiska?"

	sommarstuga	semesterresa	fiskeklubb	nära hemmet	skolan
1-10 ggr senaste året	43%	17%	2%	35%	3%
> 10 ggr senaste året	43%	8%	3%	46%	0%
Totalt	43%	15%	2%	38%	2%

Tabell 11. Geografisk variation i svar på frågan "var började du fiska?"

	sommarstuga	semesterresa	fiskeklubb	nära hemmet	skolan
Götaland*	37%	15%	2%	44%	2%
Svealand**	48%	13%	3%	34%	2%
Norrland	47%	3%	2%	47%	2%
Storstad***	44%	29%	3%	21%	3%

* Exklusive kommunerna Malmö och Göteborg

** Exklusive Stockholms stad

*** Kommunerna Stockholm, Malmö och Göteborg

Fiskemetoder och arter

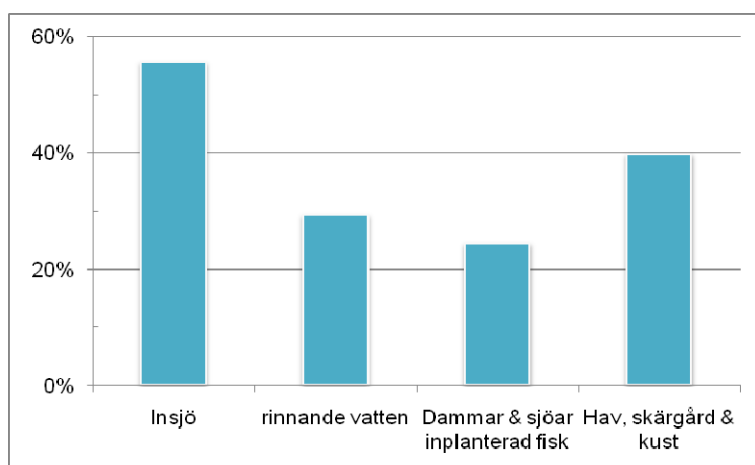
Sportfiske (fiske med spö) är den klart dominerande fiskemetoden bland barn och ungdomar. Av de som fiskar använder 83 % bara spö. Endast ett fåtal, 1 %, använder endast mängdfångande redskap som nät, bur och liknande och 16 % fiskar med både spö och mängdfångande redskap. De barn som fiskar med bägge metoderna fiskar oftare än de som använder enbart spö.

Insjöar är de viktigaste fiskevattnen för barn och ungdomars fiske (fig. 8). 56 % fiskar i insjöar. 40 % fiskar i hav, kust och skärgård. 29 % fiskar i rinnande vatten och 24 % fiskar i så kallade put and take-vatten.

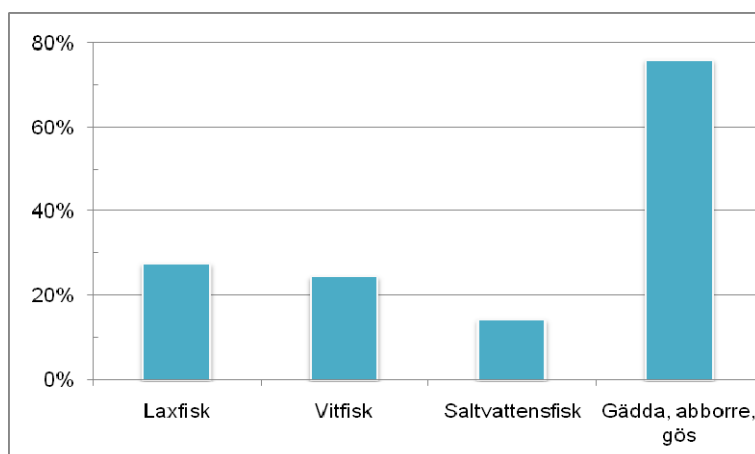
Gädda, abborre och gös är de klart viktigaste fiskarterna för barn och ungdomars fiske och fångas av 76 % av de fiskande (fig. 9). Ungefär en fjärdedel av de fiskande fångar vitfisk (mört, braxen, löja, id, sutare med flera) och laxfisk medan 14 % fångar saltvattensfiskar som t.ex. makrill, plattfisk och torsk. Gädda och abborre är de viktigaste arterna för både de som fiskar ofta och mer sällan. Däremot fiskas laxfisk och vitfisk i högre utsträckning av de som fiskar ofta. De som fiskar ofta fiskar helt enkelt efter fler arter.

De regionala skillnaderna följer intressegraden och förutsättningarna där man bor. Norrlänningarna fiskar mest i alla vattentyper utom hav, kust och skärgård. Insjöar är de viktigaste vattentyperna i alla regioner utom Norrland där strömmande vatten är lika viktiga. Kategorin gädda, gös och abborre är de viktigaste fiskarterna i alla regioner.

Figur 8. Andel av barnen som fiskar i olika typer av fiskevatten.

Figur 9. Andel av barnen som fångar olika typer av fiskarter.

Fisk som mat

Merparten av barnen och ungdomarna äter fisk regelbundet (tabell 12). Av barnen äter 87 % fisk hemma minst en gång i månaden och 36 % äter fisk minst en gång i veckan. De barn som fiskar ofta avviker inte i någon större utsträckning som större fiskkonsumenter än genomsnittet.

Det är inga stora regionala skillnader i barns fiskkonsumtion (tabell 13). Barnen i Norrland tycks äta något mer fisk, men svaren är relativt få i Norrland och vi bör vara restriktiva med tolkningarna.

Tabell 12. Barns fiskkonsumtion i hemmet fördelat på grupper.

		Fiskkonsumtion i hemmet			
		<i>ofta (minst en gång i veckan)</i>	<i>ibland (1-3 ggr per månad)</i>	<i>är vegan eller vegetarian</i>	<i>Äter ej fisk av annan anledning</i>
Fiskedagar per år	<i>1-10 ggr</i>	37%	51%	1%	10%
	<i>> 10 ggr</i>	40%	50%	0%	10%
	<i>Fiskar ej</i>	31%	52%	1%	16%
	<i>Totalt</i>	36%	51%	1%	12%

Tabell 13. Barns fiskkonsumtion i hemmet fördelat på regioner.

Fiskkonsumtion i hemmet				
	<i>ofta (minst en gång i veckan)</i>	<i>ibland (1-3 ggr per månad)</i>	<i>är vegan eller vegetarian</i>	<i>äter ej fisk av annan anledning</i>
Götaland*	34%	52%	1%	14%
Svealand**	37%	54%	1%	8%
Norrland	44%	43%	3%	10%
Storstad***	34%	53%	1%	12%

* Exklusive kommunerna Malmö och Göteborg

** Exklusive Stockholms stad

*** Kommunerna Stockholm, Malmö och Göteborg

Barns kunskap om natur och miljöfrågor

I enkäten fick barnen svara på fyra bildfrågor som föreställde en öring, en mört, lingon och en domherre. Växten och fågeln kände barnen igen i hög utsträckning medan kännedomen om de båda fiskarterna var dålig (fig. 10). Endast 38 % kände igen öringen och 54 % mörten. Fler kryssade i att de trodde att öringen var en gädda än en öring. Det tycks i det här fallet inte vara några kunskapsskillnader som är åldersrelaterade utan åldersgrupperna svarar lika rätt/fel med små variationer.

De som fiskar ofta är, kanske inte helt förvånande, bättre på att känna fiskarterna. Däremot är det ingen större skillnad på förmågan att känna igen lingon och domherre, men här är ju också kunskaperna generellt goda.

De som inte fiskar alls har svårt att känna igen fiskarterna, 22 % kände igen öringen och 35 % kände igen mörten. Denna grupp svarar även något sämre på frågan om lingon och kryssar i högre utsträckning i "vet ej".

Figur 10. Barns kännedom om olika artnamn, andel korrekta svar i olika grupper.

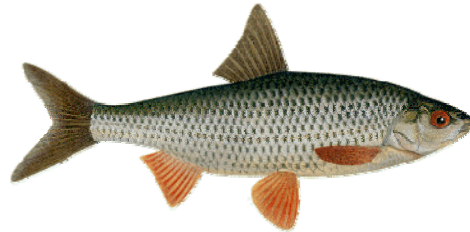

Öring

Genomsnitt: 38 %

Fiskar > 10 ggr/år: 70 %

Fiskar ej: 22 %

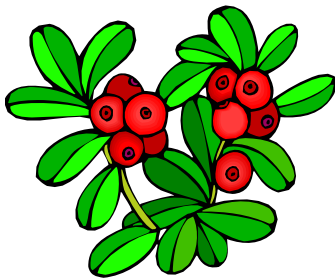

Mört

Genomsnitt: 54 %

Fiskar > 10 ggr/år: 75 %

Fiskar ej: 35 %

Lingon

Genomsnitt: 92 %

Fiskar > 10 ggr/år: 95 %

Fiskar ej: 86 %

Domherre

Genomsnitt: 75 %

Fiskar > 10 ggr/år: 76 %

Fiskar ej: 72 %

Barnen fick i frågeformuläret även ta ställning till ett urval påståenden om miljöfrågor. Både generella miljöfrågor och frågor mer specifikt kopplade till vattenmiljöer och friluftsliv fanns med. Eleverna i årskurs 7-9 svarar som väntat bättre på de flesta frågor (tabell 14). Kunskaperna är bättre i medialt uppmärksammade frågor. Runt 70 % känner till att utsläpp av koldioxid orsakar varmare klimat och ungefär lika många vet att fiskarter hotas av överfiske. De flesta av de mer vattenspecifika frågorna besvarades korrekt av runt 50 % av barnen. Av de som inte svarat rätt har merparten kryssat i "vet ej".

I detta kunskapstest finns inte några tydliga skillnader mellan de barn som fiskar ofta och de barn som fiskar mer sällan. Däremot svarar de som inte fiskar alls med sämre resultat på i stort sett samtliga frågor. I synnerhet svarar de barn som inte fiskar alls i årskurs 4-6 sämre.

De som angett att de är intresserade av friluftsliv svarar bättre än övriga svarande på kunskapsfrågorna om övergödning, vattenkraftens miljöpåverkan, försurning och allemansrätt.

Tabell 14. Andel korrekta svar på ett antal påståenden om miljöfrågor. Barnen ombads att kryssa för om påståendena stämde eller ej. Genomsnittlig andel korrekta svar med resultatet för gruppen som ej fiskar inom parentes.

	Andel korrekta svar		
	åk 4-6	åk 7-9	Totalt
Utsläpp av koldioxid orsakar växthuseffekt som gör att det blir kallare klimat *	60% (51%)	74% (69%)	66% (62%)
Utsläpp av koldioxid orsakar växthuseffekt som gör att det blir varmare klimat **	61% (47%)	80% (77%)	70% (65%)
En del fiskarter är hotade på grund av för mycket fiske **	66% (52%)	78% (78%)	72% (68%)
För mycket näring i vattnet kan göra att det blir algbloomingar **	47% (43%)	48% (44%)	48% (43%)
Vattenkraftverk förbättrar oftast miljön för fisken *	40% (27%)	55% (52%)	47% (41%)
Vattenkraftverk försämrar oftast miljön för fisken **	41% (28%)	55% (56%)	48% (45%)
Försurning är bra för fisken och andra vattendjur *	53% (40%)	60% (55%)	56% (49%)
Försurning är dåligt för fisken och andra vattendjur **	53% (39%)	58% (52%)	56% (47%)
Allemansrätten gör att man får röra sig fritt i naturen **	60% (49%)	63% (55%)	61% (52%)
Allemansrätten förbjuder dig att gå på andras mark i naturen *	51% (42%)	47% (40%)	49% (41%)

* Påstående som ej stämmer

** Påstående som stämmer

JÄMFÖRELSE MER 1994 ÅRS STUDIE AV BARNS FISKE

I denna studie konstateras att fiskeintresset är stort bland svenska barn och ungdomar. Hur ser tendenserna ut sedan Norlings (1995) studie av barn och ungdomars fiskevanor år 1994? Vid en jämförelse mellan de två studierna förefaller det som att fiskeintresset har minskat (tabell 15). Vid jämförelser av det här slaget är det emellertid viktigt att reflektera över siffrornas tillförlitlighet och hur jämförbara de är. Det finns skillnader i metodik mellan denna studie och Norling (1995) där metodiken dessutom är knapphändig beskriven. Detta diskuteras mer ingående i diskussionsdelen.

Vi bör alltså vara försiktiga när vi drar slutsatser kring utvecklingen av barns fiske sedan 1994. Däremot är några förändringar så pass tydliga trender att det är rimligt att beakta dem.

En noterbar förändring är att fler tjejer tycks fiska ofta. I studien 1994 fiskade 3-8 % av tjejerna ofta (Norling, 1995) Enligt resultatet 2007 fiskade 6-12 % av tjejerna (beroende av ålder) mer än 10 gånger. Någon direkt jämförelse mellan åren går emellertid inte att göra då "att fiska ofta" inte var definierat i 1994 års studie.

En annan förändring är att de som säger sig vara mycket intresserade av fiske har blivit färre. Gruppen som är mycket intresserade var 31 % 1994 (Norling, 1995) och 17 % i denna studie. Intresset redovisades inte uppdelat på kön i 1994 års studie.

Bland killar kan vi ana en minskning av fiskeutövandet men den är inte så dramatisk som man skulle kunna tro utifrån minskningen av barn som är mycket intresserade. 25-40 % fiskade ofta 1994 (Norling, 1995). År 2007 fiskade 19-30 % mer än 10 gånger. Fiskeutövandet tycks alltså i högre grad bibehållas, trots att de som är mycket intresserade blir färre.

Frågorna som mäter barnens förutsättningar för fiske uppvisar alla försämringar av förutsättningar för fiske. Det finns dock skäl till tveksamhet kring siffrorna, något som diskuteras vidare i nästa avsnitt.

Tabell 15. Sammanfattning över resultat i denna studie och 1994 (Norling 1995)

Fråga	2007	1994
Mycket intresserade av fiske	17 % (åk 4-9)	31 % (åk 3, 6 och 9)
Fiskar ofta tjejer	6-12 % (> 10 ggr)	3-8 % (ofta ej definierat)
Fiskar ofta killar	19-30 % (> 10 ggr)	25-40 % (ofta ej definierat)
Kan fiska nära hemmet	59 %	69 %
Tillgång till båt	76 %	81 %
Sommarstuga med fiskemöjligheter	62 %	71 %
Medlemskap i fiskeklubb	5 %	8 %

DISKUSSION

I denna studie konstateras att fiskeintresset är mycket stort bland svenska barn och ungdomar. Fisket bland barn och ungdomar har en fantastisk bredd. Sju av tio eller 460 000 svenska barn och ungdomar i åldern 10-15 år fiskar årligen och inte mindre än 109 000 av dessa fiskar mer än 10 gånger! Detta trots att fiske är en fritidsaktivitet som i jämförelse med andra fritidsaktiviteter har litet stöd från samhället och till stora delar sker oorganiserat och spontant.

Som jämförelse kan nämnas antalet utövare i de tre sett till antalet utövare bland ungdomar största föreningsidrotterna. 37 % av ungdomarna i åldern 13-20 år spelar fotboll, 10 % spelar innebandy och 10 % är aktiva inom ridsport (Riksidrottsförbundet).

Sportfiske kan sägas ha en rad positiva effekter för samhället. Exempelvis anses sportfiske och andra typer av friluftaktiviteter skapa både fysiskt och psykiskt friskare människor, både vuxna och barn. Vad som skapar välmående är naturligtvis komplext och svårt att isolera, men forskningen är trots allt relativt enig om att vistelse i naturen ger positiva hälsoeffekter. Mycket av denna forskning redovisas i en forskningsöversikt från Folkhälsoinstitutet (Lisberg Jensen, 2008). I Fredman et al (2008;a) redovisas att svenskarnas medianvärde för självskattad hälsa är 80 (på en skala från 0-100). Om möjligheten att utöva friluftsliv under det senaste året inte hade funnits så sjunker medianvärdet för självskattad hälsa till 50.

Ett annat exempel på sportfiske och friluftslivs positiva effekter är att vistelse i naturen som skapar förståelse och kunskap om naturen och vilja att bevara den ofta nämns som viktiga verktyg i den långsiktiga miljöpolitiken. Sportfisket genererar även en icke försumbar ekonomisk omsättning och skapar arbetstillfällen, ofta i glesbygd (Fiskeriverket, 2008). Sammantaget är ett stort intresse för naturaktiviteter som sportfiske önskvärt ur ett samhällsperspektiv.

Trots det stora antalet utövare är samhällets stöd lågt till fiske som fritidssysselsättning och i synnerhet till barn och ungdomars fiske. Mindre summor från vissa statliga bidrag såsom stödet till friluftorganisationer och fiskevårdsanslaget förbättrar förutsättningar för ungdomars fiske generellt och bidrar även till riktade insatser. Kommunala aktivitetsstöd är en viktig del av vissa fiskeklubbars ekonomi. Däremot satsar relativt få kommuner aktivt resurser på att förbättra fiskemöjligheterna för barn och ungdomar. Undantag finns dock och ett lysande sådant exempel är Norrköping där kommunen tillsammans med föreningen Cityfiske satsar på att förbättra och tillgängliggöra fisket i Motala ström som rinner genom centrala Norrköping. Ett annat exempel är Göteborgs kommun som genom sitt stöd till fiskevård och fiskeupplåtelse har möjliggjort att allt fiske inom kommungränsen är fritt för ungdomar under 16 år. De viktigaste statliga satsningarna har förmodligen varit att möjliggöra ett fritt handredskapsfiske runt hela Sveriges kust och i de stora sjöarna samt bidragen till bildande av fiskevårdsområden i syfte att upplåta fisket.

Mot bakgrund av sportfiskets stora värden för samhället och det faktum att sportfiske är en aktivitet som i stor utsträckning följer med genom hela livet (Norling, 2003) tål det att funderas kring om samhället mer aktivt borde stödja fisket bland barn och ungdomar. Resultaten i denna studie stöder vad Fiskeriverket (2008) tidigare visat, att fiskevatten nära hemmet har stor betydelse för fisket på fritiden (detta diskuteras närmare längre fram). Med tanke på att barn och ungdomars möjlighet att transportera sig till avlägsna fiskevatten torde vara starkt begränsad är närfiskevattnen förmodligen ännu viktigare för barn än vuxna. Detta stöds också av en intervjustudie som Sportfiskarna (opublicerad) genomfört med sportfiskare i Malmö och Göteborg. De yngres fiske hämmades främst av begränsade möjligheter att ta sig dit man vill. För att satsa på barn och ungdomars möjligheter till fiske ligger det därmed nära till hands att föreslå satsningar på fiskevatten nära städer och tätorter. Vi ser i denna studie att det finns många barn, inte minst i storstäderna, som inte fiskar men som gärna skulle vilja göra det.

Satsningar på fiske för barn och ungdomar behöver inte nödvändigtvis handla om fysiska åtgärder utan kan även handla om information. Åtminstone i delar av storstäderna finns, inte minst tack vare det fria handredskapsfisket, gott om fiskevatten och genom bättre information till exempelvis barnfamiljer kan nyttjandet av dessa förmodligen öka. Ett ökat fisketryck måste naturligtvis åtföljas av en klok och långsiktig fiskevård och förvaltning anpassad för det potentiellt höga fisketrycket i tätbefolkade områden. Det kan exempelvis innebära att begränsningar av fiske med mängdfångande redskap i anslutning till befolkningscentra. I exemplet Cityfiske i Norrköping har man kombinerat satsningar på byggande av fiskvägar, fiskutsättningar, ett fiskecenter och aktiviteter för skolklasser.

Ofta har fiskevatten i städerna en för barn opassande miljö, exempelvis kajkanter med långt avstånd till vattnet. En intervjustudie med sportfiskare i Malmö och Göteborg (Sportfiskarna, opublicerad) visar att många sportfiskare känner sig otrygga i de fiskemiljöer som finns i städerna. Det finns alltså även en del att göra inom området fysisk planering.

Förutom det höga fiskeintresset ser vi också att fiske numer är en aktivitet för både tjejer och killar. Förvisso finns stora könsskillnader, men de tycks minska. Det är inte förvånande att vi ser en ökning av tjejers fiske, även resultat i andra studier pekar på att fiske allt mer ses som en aktivitet för både tjejer och killar. År 2002 såg 55 % av de 16-åriga kvinnorna och 64 % av de 16-åriga männen fiske som en manlig aktivitet (Larsson, 2005). Sex år tidigare såg 70 % av kvinnorna och 72 % av männen fiske som en manlig sysselsättning (Nilsson, 1996). Fiskeriverket (2008) rapporterar att vuxna kvinnor fiskar allt mer på senare år.

Goda förutsättningar ger mer fiske?

Vi ser i resultaten att barn som svarar att de har goda förutsättningar för fiske fiskar mer än barn som saknar dessa förutsättningar. Norling (1995) argumenterar för den inre motivationen som den viktigaste faktorn för hur mycket man fiskar. Det är ingen motsättning till de resultat vi presenterar här. Enligt Norling skapas inre motivation för naturbaserade aktiviteter genom kontakt med och exponering för natur, i synnerhet i unga år. Barn som har goda förutsättningar för fiske i form av fiskevatten nära hemmet, i sommarstugan eller fiskemöjligheter från familjens eller bekantas båt har naturligen större möjlighet att komma i kontakt med fiske och natur och utveckla inre motivation och intresse.

Fler av barnen som inte fiskar alls skulle vilja göra det i storstäderna än i övriga riket. Fler av barnen som inte kan fiska nära hemmet och inte fiskar idag skulle vilja fiska än av dem som inte fiskar och kan fiska nära hemmet. Det kan tolkas som att sämre förutsättningar även hindrar dem som har en inre motivation. Som barn har förmodligen fiskeintresserade föräldrar inverkan på möjligheterna att utveckla ett fiskeintresse, något som stöds av att en stor andel av de högaktiva fiskarna enligt våra resultat har vuxna som fiskar i familjen. Vill man öka fiskeintresset hos barn torde riktade insatser mot barnfamiljer vara en väg att gå.

Som nämndes ovan har Fiskeriverket (2008) redovisat siffror som visar att majoriteten av vuxnas fiskedagar sker nära hemmet. Resultaten i denna studie stärker bilden av att lättillgängliga fiskevatten nära människors bostäder är värdefulla för allmänhetens fiskemöjligheter. En intervjustudie (Sportfiskarna, opublicerad) med sportfiskare från Malmö och Göteborg indikerar att fler unga än vuxna fiskar nära hemmet.

Det går i resultaten att skönja att fiske för storstadsbarn i högre utsträckning är något man gör på semesterresor och i sommarstugan än i vardagen. Detta kan innebära sociala skillnader där barn i familjer med goda resurser har större möjlighet att fiska.

Fiske och kunskap om natur och miljöfrågor

I en studie från forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring (Fredman et al, 2008;b) redovisas att kunskaperna om allemansrätten hos vuxna svenskar i allmänhet är god. I vår studie är kunskaperna sämre hos barn och ungdomar. Möjligen kan detta bero på hur frågorna är ställda. Vi ställer mer generella frågor medan Friluftsliv i förändring ställer mer konkreta frågor om vad du får göra och inte.

Likväl kan det finnas skäl att se närmare på just barn och ungdomars kunskap om allemansrätten och hur den kan stärkas.

Att de barn som inte alls fiskar genomgående svarar med sämre resultat på kunskapsfrågorna om natur och miljöfrågor är en trend som inte kan förklaras med enbart fiskandet i sig. De som fiskar sällan och de som fiskar ofta svarar ungefär lika bra eller dåligt på frågorna. Att de som inte fiskar alls svarar sämre än de som fiskar ofta eller sällan skulle kunna förklaras av att de som fiskar också i övrigt har en livsstil som innebär mer naturkontakt, oavsett om de fiskar ofta eller sällan. Fiskar man någon gång per år plockar man kanske också svamp eller bär någon gång, åker på utflykter med familjen eller på andra sätt vistas i naturen.

En nyligen publicerad studie om svenskarnas friluftsvanor visar att större delen av de svarande upplever att de får ökade insikter om samspelet i naturen och en känsla av att själva vara en del av den när de vistas ute i naturpräglade miljöer. Många instämmer också i att naturvistelser ger dem en känsla av stadens beroende av den omgivande naturen (Fredman et al, 2008;a).

Sambandet mellan naturmöte och miljöengagemang har visat sig inte vara helt lätt att visa, sannolikt beroende på att det knappast är ett enkelt orsakssamband. I Sverige finns begränsad forskning inom området, internationellt finns emellertid ett växande antal studier. Wells & Lekies (2006) intervjuade cirka 2000 personer mellan 18 och 90 år i amerikanska städer om deras attityder och beteende i relation till naturen samt deras upplevelser av natur under barndomen. Det visade sig att det fanns ett positivt samband mellan att i barndomen ha utövat friluftaktiviteter och dagens attityder och agerande i miljöfrågor. I en forskningsöversikt från Folkhälsoinstitutet (Lisberg Jensen, 2008) diskuteras "friluftsliv, ekologisk läskunnighet och hållbar utveckling". Översikten pekar på ett flertal studier som visar på positiva samband mellan utevistelse i unga år och miljöengagemang liksom positiva samband mellan utevistelse och inläring i miljöfrågor.

Resultaten från bildfrågorna i vår studie föreställande olika arter (fisk, fågel och växt) pekar på att kunskapen om fiskarter verkar vara dålig bland svenska barn och ungdomar men bättre för arter som finns på land. Vi har förvisso frågat om endast två fiskar, men dessa är också två av våra vanligaste fiskarter. Ett av biologiämnets kunskapskrav för årskurs fem är att eleven ska "känna igen och namnge några vanligt förekommande växter, djur och andra organismer i närmiljön samt känna till deras krav på livsmiljö" (Skolverket). Det kan vara så att biologiundervisningen och utflykter i naturen i hög grad inriktas mot livet på land.

Som nämndes redan i inledningen ses individernas kunskap, förståelse och vilja att bevara naturen som grundpelare i det svenska och internationella miljöarbetet. En relevant fråga är hur en uppväxande generation som inte kan känna igen några av våra vanligaste fiskarter ska kunna känna ett engagemang för livet under vattenytan? I våra vattenmiljöer finns idag stora miljöproblem som exempelvis övergödning och överfiske. Detta är stora utmaningar i miljöpolitiken och frågan är om det krävs åtgärder för att befolkningen i framtiden i högre grad skall bli naturintresserade och ges möjlighet att utifrån egna erfarenheter bidra till det engagemang som är en av hörnstenarna i miljöpolitiken?

Ett exempel på en insats som genomförs för att öka skolbarns naturkontakt med livet under ytan, som går utanför ämnet biologi, är Friluftsrådets stöd till Sportfiskarnas satsning KlassDraget där lokala fiskeklubbar tillsammans med skolor arrangerar friluftsdagar med fiske. Ofta tittar man också på småkryp i vattnet och pratar om livet under ytan. Läsåret 2007-2008 deltar 10 000 elever, framförallt i årskurs 3-5.

Har fiskeintresset minskat?

Vilka slutsatser kan vi dra kring utvecklingen sedan Norlings (1995) studie av barn och ungdomars fiskevanor år 1994? Till synes har fiskeintresset minskat, men vi bör också reflektera över siffrornas tillförlitlighet och hur jämförbara de är. Det är också viktigt att poängtera att vi för att kunna prata om

minskningar behöver fler än två mätpunkter. 1994 eller 2007 kan vara extremår på grund av exempelvis väderförhållanden, fiskeprogram på tv etc.

Förutsättningarna för fiske såsom tillgång till fiskevatten nära hemmet, tillgång till sommarstuga och båt tycks vid en hastig överblick på siffrorna ha försämrats. Men är detta realistiskt? 62 % av barnen har tillgång till sommarstuga där de kan fiska. Detta stämmer väl med SCB:s (2004) siffror över svenskarnas tillgång till fritidshus, av kategorin "föräldrar med barn 7-18" år har ca 60 % tillgång till fritidshus. År 1994 svarade hela 71 % av barnen att de kunde fiska vid en sommarstuga. Med tanke på att andelen av befolkningen enligt SCB (2004) som har tillgång till fritidshus inte förändrats särskilt mycket under denna period finns anledning att fundera över denna siffra. På liknande sätt finns även skäl att ifrågasätta skillnaderna på vissa andra frågor och det finns därmed skäl att misstänka att resultat skillnaderna kan bero på skillnader eller brister i metodik.

I 1994 års studie är metodikbeskrivningen ofullständig. De deltagande skolornas geografiska fördelning är inte redovisad utan de sägs vara "jämt fördelade från norr till söder" i 23 kommuner. Detta antyder att man i fördelningen inte tagit någon hänsyn till befolkningsstrukturen, vilket i så fall ger en överrepresentation av landsortskommuner. Vid genomförandet av studien 1994 var det lokala fiskeklubbar som distribuerade enkäterna till skolorna, vilket kan ha lett till en skevhet genom att klubbarna kan tänkas ha delat ut enkäterna i skolor man även samarbetat med kring friluftsdagar etc. En metodikfråga som i första hand borde påverka frågorna om intresse och utövande är det faktum att vi i denna studie valde en något annan åldersgrupp. Denna studie genomfördes i årskurs 4-9 medan 1994 års studie genomfördes i årskurs 3, 6 och 9. Med tanke på att de yngre barnen är mer fiskeintresserade bör det redovisade intresset i 1994 års studie vara högre även om intresset är förändrat.

En annan förklaring till skillnaderna i svaren avseende förutsättningar för fiske mellan studierna kan också vara att de resultat vi presenterar som antyder att barns förutsättningar för fiske har försämrats sedan 1994 är de *upplevda* förutsättningarna. Barn som inte fiskar har naturligen också sämre kunskap om var man kan fiska nära hemmet och är mindre benägna att ta reda på om man kan låna en båt av någon man känner. Alltså skulle färre fiskeintresserade barn i sig kunna innebära att färre tror sig ha förutsättningar för fiske.

Med detta resonemang i bakhuvudet bör vi vara försiktiga i slutsatserna kring utvecklingen i barns fiske sedan 1994. Däremot är det vår uppfattning att några trender är så pass tydliga att det är rimligt att beakta dem, trots ovanstående invändningar. Det handlar om att fler tjejer fiskar, att de som säger sig vara mycket intresserade av fiske har blivit färre och en minskning av fiskeutövandet bland killar.

Tänkbara förklaringar till förändringar

Det finns en rad tänkbara förklaringar till de eventuella förändringarna i barns fiske. Samhället har förändrats sedan 1994. Exempelvis har befolkningsstrukturen förändrats, fler bor i stora städer och andelen av befolkningen som har utländsk bakgrund har ökat. Att fler människor bor i städer kan innebära att tillgången på närfiskevatten försämrats.

Brist på tid anges som en av de främsta hindren för vuxna att ägna sig åt friluftsliv (Fredman et al, 2008;a). Tidsbrist anges också som det största hindret för vuxna sportfiskare i Malmö och Göteborg att fiska mer (Sportfiskarna, opublicerad). Föräldrar med barn hemma är den grupp som oftast upplever tidsbrist enligt SCB (2003). Mot tidsbrist hos föräldrarna som förklaring till eventuellt minskat fiskeintresse talar att den tid som vuxna svenskar lägger på fritid, bland annat friluftsliv, ökade mellan 1991 och 2001 (SCB, 2003).

På senare år har många nya fritidsaktiviteter för barn och ungdomar tillkommit som konkurrerar med de traditionella om tiden. En fjärdedel av ungdomarna mellan 13 och 20 år spelar datorspel varje eller nästan varje dag (Ungdomsstyrelsen, 2006). Samma studie visar även att killar i högre utsträckning är

mer högaktiva utövare av tv-spel än tjejer, 87 % av de högaktiva spelarna är killar. Könsmönstren är alltså likartade det vi ser inom fisket.

I detta sammanhang diskuterar vi inte tv-spelandets eventuella positiva eller negativa effekter utan konstaterar endast att de nya "skärmaktiviteterna" är en potentiellt konkurrerande aktivitet till exempelvis sportfiske och att intresset för skärmaktiviteter har ökat kraftigt på senare år. Vi ser i denna studie att intresset för tv-spel, datorer och internet är mindre i den grupp som fiskar mycket även om detta naturligtvis inte behöver bero på just fiskeintresset.

I Barratt Hacking et al (2007) diskuteras vad som orsakat minskningen av vistelse utomhus hos barn i många västländer. Som förklaringar diskuteras bland annat barns användande av informationsteknologi, föräldrarnas rädsla för barnens säkerhet, minskning av lämpliga områden och kommersialisering av barns lek.

Avslutande kommentarer

Det resultat vi första hand bör ta med oss från denna studie är att fiske står sig väl som en omfattande och viktig fritidssysselsättning bland barn och ungdomar, såväl för den enskilde som för samhället. För att följa trenderna är det viktigt att barn och ungdomars fiske studeras återkommande på samma sätt som vuxnas fiske. Det är också viktigt att en metodik fastslås för att få jämförbara resultat mellan studierna och vi hoppas genom denna studie ha kommit en bit på vägen.

REFERENSER

- Barratt Hacking E., Barratt, R. och Scott, W.** (2007). Engaging children: research issues around participation and environmental learning. *Environmental Education Research* 13(4): 529-544.
- Fiskeriverket** (2008). *Fritidsfiske och fritidsfiskebaserad verksamhet*. Göteborg, Fiskeriverket.
- Fredman, P. (red), Karlsson, S-E. (red), Romild, U (red). och Sandell, K (red).** (2008;a) *Vara i naturen - varför eller varför inte?* Östersund, Forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring, Rapport nr 2.
- Fredman, P. (red), Karlsson, S-E. (red), Romild, U (red). och Sandell, K (red).** (2008;b) *Besöka naturen - hemma eller borta?* Östersund, Forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring, Rapport nr 3.
- Fredman, P. (red), Karlsson, S-E. (red), Romild, U (red). och Sandell, K (red).** (2008;c) *Vad är friluftsliv?* Östersund, Forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring, Rapport nr 4.
- Larsson B.** (2005). *Arenor för alla - En studie om ungas kultur- och fritidsvanor*. Stockholm, Ungdomsstyrelsen.
- Lisberg Jensen, E.** (2008). *Gå ut min själ. Forskningsöversikt om hälsoeffekter av utevistelser i närnatur*. Östersund, Statens Folkhälsoinstitut.
- Norling, I.** (2003). *Sportfiskets betydelse och samhällsnytta*. Stockholm, Sportfiskarna och Spofa Spöfiske.
- Norling, I.** (1995). *Barn och ungdomars sportfiske*. Göteborg, Fiskeriverket.
- Nilsson, P.** (1996). *Fritid i skilda världar*. Stockholm, Ungdomsstyrelsen.
- Riksidrottsförbundet.** *Idrotten i siffror*.
www.rf.se/ImageVault/Images/id_121/scope_128/ImageVaultHandler.aspx. Hämtad 2008-08-13.
- SCB** (2004). *Fritid 1976–2002*. Stockholm, Statistiska Centralbyrån.
- SCB** (2003). *Tid för vardagsliv. Kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91 och 2000/01*. Stockholm, Statistiska Centralbyrån.
- SCB.** Statistikdatabasen på www.scb.se avseende förhållandena 2007-12-31.
- Skolverket.** *Grundskolans kursplan i biologi, inrättad 2000-07*.
www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=24&skolform=11&id=3879&extrald=2087. Hämtad 2008-07-31.
- Sportfiskarna** (opublicerad). *Storstadsnära fiske: Motiv, hinder och möjligheter – synpunkter och förslag*.
- Ungdomsstyrelsen** (2006). *New game om unga och datorspel*. Stockholm, Ungdomsstyrelsen.
- Wells, N. M. och Lekies, K. S. (2006).** Nature and the life course: pathways from childhood nature experiences to adult environmentalism. *Children, Youth and Environments* 16(1): 1-24.

Undersökning om fisk, fiske och natur

- Svara på frågorna så noga du kan och markera tydligt i rutorna. Fråga din lärare om det är någon fråga du inte förstår.
- Kryssa bara i ett alternativ per fråga om det inte står att du får välja flera alternativ. Om du kryssar i fel, suddas och kryssar i det rätta alternativet.

1. I vilken klass går du?

4 5 6 7 8 9

2. Är du tjej eller kille?

Tjej Kille

3. Är du intresserad av fiske?

Ja, mycket Ja, lite Nej, inte alls

4. Brukar du fiska?

- Ja, sällan (1-5 gånger senaste året)
- Ja, ibland (6-10 gånger senaste året)
- Ja, ofta (11-20 gånger senaste året)
- Ja, mycket ofta (mer än 20 gånger senaste året)
- Nej

5. Hur många av dem som är över 16 år i din familj har fiskat senaste året?

Ingen person 1 person 2 personer 3 personer 4 personer eller fler personer

5. Skulle du vilja fiska mer?

Ja Nej

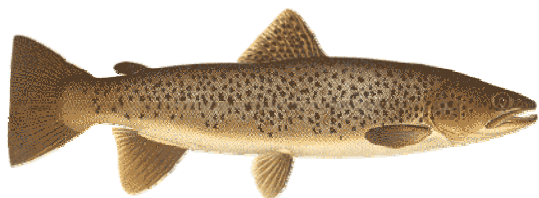
6. Vilka andra fritidsaktiviteter ägnar du dig åt? (du får välja flera alternativ)

- TV-spel, datorer, Internet
- Idrott (fotboll, hästsport, innebandy, hockey mm)
- Friluftsliv (vandring i skogen, plocka bär och svamp, paddling, långfärdsskridsko, tälta mm)
- Sällskapsdjur (hund, katt, hamster mm)
- Kultur (rollspel, teater, spela musikinstrument mm)
- Politik och samhälle (medlem i politiskt ungdomsförbund eller organisation som tex Amnesty)

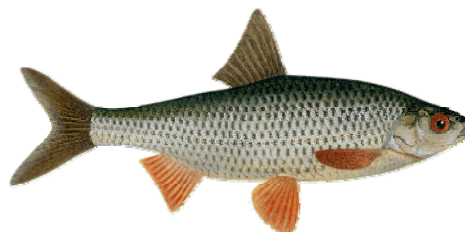
7. Brukar du äta fisk hemma?

- Ja, ofta (minst en gång i veckan) Nej, jag är vegan eller vegetarian
- Ibland (1-3 gånger per månad) Nej, jag äter sällan eller aldrig fisk av annan anledning

8. Vilka fiskarter syns på bilderna?

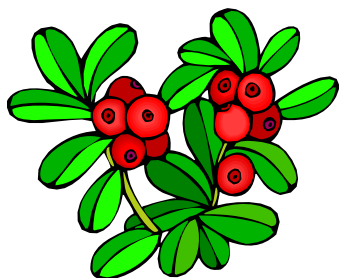

- Gädda
- Öring
- Röding
- Vet ej

- Löja
- Lax
- Mört
- Vet ej

9. Vilken växt och vilken fågel syns på bilderna?

- Blåbär
- Lingon
- Hjortron
- Vet ej

- Domherre
- Gråsparv
- Bofink
- Vet ej

10. Vilka av följande påståenden stämmer?

	Stämmer	Stämmer ej	Vet ej
Utsläpp av koldioxid orsakar växthuseffekt som gör att det blir kallare klimat	☐	☐	☐
Utsläpp av koldioxid orsakar växthuseffekt som gör att det blir varmare klimat	☐	☐	☐
En del fiskarter är hotade på grund av för mycket fiske	☐	☐	☐
För mycket näring i vattnet kan göra att det blir algblomingar	☐	☐	☐
Vattenkraftverk förbättrar oftast miljön för fisken	☐	☐	☐
Vattenkraftverk försämrar många fiskarters miljö	☐	☐	☐
Försurning är bra för fisken	☐	☐	☐
Försurning är dåligt för fisken och andra vattendjur	☐	☐	☐
Allemansrätten gör att man får röra sig fritt i naturen	☐	☐	☐
Allemansrätten förbjuder dig att gå på andras mark i naturen	☐	☐	☐

11. Fiskemöjligheter

Kan du fiska i närheten av där ni bor?	☐ ja	☐ nej	☐ vet ej
Har familjen eller någon ni känner sommarstuga där du kan fiska?	☐ ja	☐ nej	☐ vet ej
Har ni i familjen eller någon ni känner båt du kan fiska från?	☐ ja	☐ nej	☐ vet ej
Är du med i någon fiskeklubb?	☐ ja	☐ nej	☐ vet ej

Den här frågan ska bara du som svarade nej på fråga 4 besvara:**12. Vad gör att du inte fiskar?** (du får välja flera alternativ)

☐ Vet inte hur man gör	☐ Har ingen att fiska med
☐ Vet inte var man fiskar	☐ Kan inte ta mig till ett fiskevatten
☐ Har ingen utrustning	☐ Vill inte

Resten av frågorna ska bara du som svarade ja på fråga 4 besvara:**13. Var började du fiska**

☐ Vid sommarstuga	☐ Nära hemmet
☐ På semesterresa	☐ Skolans utflykter
☐ I fiskeklubb	

14. Hur brukar du fiska? (du får välja flera alternativ)

- Med spö (mete, kastspö, flugspö, pimpelspö)
- Nät, ryssja, långrev, bur eller liknande

15. Var brukar du fiska? (du får välja flera alternativ)

- Insjö
- Rinnande vatten (å, bäck, älv)
- Dammar och sjöar med inplanterad regnbåge eller öring (put and take)
- Hav, skärgård och kust

16. Vilken sorts fisk brukar du få när du fiskar? (du får välja flera alternativ)

- Laxfisk (regnbåge, öring, lax, sik, harr, röding)
- Vitfisk (mört, braxen, löja, id, sutare m fl)
- Gädda, abborre, gös
- Saltvattensfisk (torsk, makrill, plattfisk m fl)

Barn och ungdomars **FISKEVANOR**

I denna studie kartläggs barn och ungdomars fiskevanor. Studien visar att fiskeintresset är stort bland svenska barn och ungdomar. Sju av tio eller 460 000 barn och ungdomar mellan 10 och 15 år fiskade under 2007. Av dessa fiskade 109 000 individer mer än 10 gånger. Totalt fiskade svenska barn och ungdomar mellan 10 och 15 år mer än 4 miljoner dagar 2007.

Fiskeintresset är starkast i Norrland och minst i storstäderna. Enligt studien har barn i storstäderna också sämre förutsättningar för fiske, exempelvis har färre fiskevatten nära hemmet. De barn som har goda förutsättningar för fiske, såsom fiskevatten nära hemmet och sommarstuga, fiskar mer. Många barn skulle vilja fiska mer än vad de gör idag.

Förmågan att känna igen ett antal fiskarter är bristfällig hos barnen med undantag för de som fiskar ofta. De barn som fiskar verkar ha större kunskap i ett antal frågor om natur och miljö än de som inte fiskar alls.

Fiske är en fritidssysselsättning med stora positiva värden för samhället, exempelvis genom ökat välmående, ekonomisk utveckling och insikt i miljöfrågor. Fiske på fritiden bedrivs till stor del oorganiserat och med litet stöd från samhället. Fiskevatten nära hemmet är viktiga för både barn och vuxnas fiske och när allt fler bor i städer kan det finnas behov av ökade satsningar från samhället för att erbjuda medborgarna god tillgång till fiskemöjligheter.